

A HORVÁT-SZLAVÓN ORSZÁGOS LEVÉLTÁR.

(A levéltár 150 éves jubileuma alkalmából.)

Dr. BOJNIČIĆ IVÁNTÓL.¹

A mai zágrábi horvát-szlavón országos levéltár a szlavóniai karok és rendek levéltárából keletkezett, és azért benne igen kevés tulajdonképeni horvát, azaz a régi Horvátországból való anyag található.

A Szlavónia (a mai Horvátország) kormányára vonatkozó okmányok, a tartományi karok és rendek gyűléseinek és a felsőbb bíróságoknak iratai a legrégebb korban valószínűleg az illető szlavóniai hercegek vagy bánok kancellárjai vagy titkárjai felügyelete alatt állottak. Mivel pedig a hercegek és a bánok nem birtak rendes lakhelylyel és a levéltárt mindig magukkal vitték, az országos oklevelek nagy része elveszett vagy egyes családok levéltáraiába került.

1643 óta az ország legfontosabb privilegiumai és a királyi oklevelek egy külön erre a célra készült nagy tölgyfa-lárában (Cista privilegiorum regni Slavoniae) őriztetnek, melynek három kulcsa a bálnál, a viczebálnál és az ítélőmesternél volt, míg maga a láda az ítélőmesternél állott, a kinek gondjára a királyság pecsétje is bizva volt.

Csak 1744. évi márcziusban határozták el a karok és rendek, hogy levéltárukat állandó helyen fogják őrizni és annak élére külön levéltárnokot állítanak.² Ezen levéltárnok számára a rendek 1745-ben a XIII. t.-cz.-ben rövid, de velős és szép instructiót ké-

¹ Dr. Bojničić Iván, horvát-szlavón országos levéltárnok, e cikkét, mely eredetileg az «Archivalische Zeitung» IV. kötetében jelent meg, teljesen átdolgozva és jelentékenyen bővítve bocsátotta folyóiratunk rendelkezésére. *Szerk.*

² 1744. XVIII. t.-cz.

szítettek. Az első országos levéltárnok Király László volt. Azóta maig, tehát éppen 150 év óta létezik a horvát-szlavón országos levéltár és a levéltárnoki hivatal.

Az országos levéltár 1870. szeptember 12-én külön törvénnyel lett részben újra szervezve. Személyzete jelenleg egy levéltárnokból, egy segédlevéltárnokból, egy fogalmazóból és egy hivatalszolgából áll. Országos levéltárnok e sorok írója; a segédlevéltárnoki állás egy idősebb tisztviselővel van betöltve, a ki betegsége miatt már évek óta nem volt a hivatalban, míg fogalmazóul Laszowszky Emil tehetséges fiatal történész van alkalmazva. A tisztviselők fizetésén és a 150 forintnyi irodai általányon kívül nincsen a levéltárnak semmiféle dotációja, mi által üdvös fejlődése természetesen nagyon akadályozva van. Mikor e sorok írója két év előtt a levéltár igazgatását átvette, nem talált ebben semmiféle könyvtárt, sőt még a legszükségesebb segédkönyvek is hiányoztak. A levéltárnok kérelmére utalványozott a bán 1893. kezdetén a levéltár számára, (nem mint állandó dotációt, hanem csak mint egyszeri segélyt), 350 forintnyi összeget könyvek megvételére. Ezen kis összeggel és a Magyar Tudományos Akadémia, a zágrábi délszláv akadémia és a Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság könyvajándékaival sikerült most egy meglehetősen, több száz kötetből álló segédkönyvtárt alapítani. Levéltári anyagoknak vétel útján való megszerzése dotáció hiánya miatt szintén csak a kormány külön engedélye és utalványozása mellett lehetséges.

A levéltár a zágrábi Márktéren levő báni palotában, szűk, három szobából álló, középkori szokás szerint vasajtókkal és rostélyos ablakokkal ellátott, igen primitív módon bútorozott helyiségben van elhelyezve. Miután a helyiségeket nem lehet fűteni, a gyűjtemények csak nyáron használhatók. A levéltár naponkint nyitva áll, dolgozni abban azonban csak a horvát-szlavon-dalmát orsz. kormány belügyi osztályának engedelmével lehet, de az egyszer megadott engedély évekre is érvényes. 1848 utáni iratok nem használhatók. A levéltárból okleveleket vagy más iratokat kölcsön venni semmi módon sem lehet.

Publikációi (katalogusok stb.) eddig nincsenek a levéltárnak, már csak azért sem, mert a levéltárnoki állás a legújabb időkig nem volt szakértőkkel betöltve.

Az oklevelek és akták nyílt állványokon, poros fasciculusok-

ban, kronológiai rendben vannak elhelyezve. Az egész levéltárnak nem ugyan tudományos, de jól használható lajstromai vannak.

A levéltár mai álladéka a következő:

I. Oklevelek a régi horvát nemzeti dinasztia korából a X. és XI. századból, összesen tíz darab eredeti (latin nyelven, longobárd írással). Azt hiszem, nem lesz érdektelen ezeket itt felsorolni:

1. A. 999. 15. *Iulii*. Testamentum Agapitae, filiae tribuni Dabronis.
2. A. 1034. *Iaderae*. Donatio Savinae, uxoris Gimmai, monasterio s. Chrysogoni Iaderae facta.
3. A. 1056. *Iaderae*. «Breve commemorationis» de dono piscatorum Iadertinorum, concessio monasterio s. Chrysogoni.
4. *Circa a. 1067*. «Chirographum» Stephani episcopi Iaderensis, quo ecclesia s. Michaelis in insula Postimana iure ad s. Chrysogoni monasterium pertinere asseritur.
5. A. 1070. *Nonae*. Radovanus donat monasterio s. Chrysogoni Iaderae universam sui avi Lilici possessionem.
6. A. 1070. Donatio Radovani confirmatur et in protectionem regis suscipitur.
7. *Circa a. 1075—76*. Petrus abbas s. Chrysogoni Iaderae terras monasterii in Lucorano Maio filio Barbe ad dies vitae sine censu concedit.
8. *Circa a. 1076—78. Salonae*. Rex Svinimirus (Zvonimir) monasterio s. Benedicti Spalati concedit territorium Pustica in Lazani.
9. *Circa a. 1088—89. Sibenici*. Stephanus II. rex monialibus s. Benedicti Spalati «donationis scriptum» praedecessoris sui Svinimiri de territorio Pustica in Lazani confirmat et molendinum prope Salonam donat.
10. *Circa a. 1100*. Conscriptio terrarum et possessionum monialium s. Benedicti Spalati.

II. Az ország privilegiumai és más fontosabb az ország jogaira és szokásaira vonatkozó okmányok, melyek már 1643 óta a fent említett faládjában három kulcs alatt őriztetnek; jelenleg mind a három kulcs a bálnál van, mely körülmény az ezen ladjában levő anyag tudományos feldolgozását lehetetlenné teszi. Különben a láda utolsó felnyitása alkalmával meggyőződtem a felől, hogy az abban levő oklevelek lassankint levegő és világosság hiánya miatt tönkre mennek. Ideje volna tehát, ezeket ezen ladjából kivenni és modern módon alkalmas szekrényben elhelyezni. Maga a láda szép régi asztalosmunka, a rajta levő vasdiszitmények pedig, különösen a lakat, a lakatosmesterségnek valódi remekei. Elől a ladján Horvátország és Szlavónia címerei, a fedelen kívülről a felirat «REGNI SCLAVONIAE 1643.», belülről pedig egy bombastikus latin költemény van. A ladját 1643. december 23-án az akkori

ítélőmester, diankováczi Zakmárdi János ajándékozta az országnak. A ládában hét fasciculusban 143 darab számozott oklevél és egy csomó számozatlan újabb levél van. Az oklevelek közül a mohácsi vész előttieket a magyar tudósok tájékoztatására a következőkben sorolom fel.

1. *A. 1222.* Articuli Andreae II. per Ludovicum I. *A. 1351.* confirmati.
2. Idem instrumentum per capitulum Chasmense a. 1421. transumptum.
3. *A. 1270.* Litterae Mathaei bani totius Slavoniae, quibus iura regni bani et banatus Slavoniae, quibus in iudiciis utebantur, confirmat, per capitulum Chasmense a. 1350. transumptae.
4. *A. 1325.* Statutum Caroli regis, quo decernitur, incolas banatus Slavoniae unius bani iurisdictioni subesse, nec a quoquam coram palatino aut curiae regiae aut quocunque alio iudice in ius vocari posse. Transumptum capituli Chasmensis de a. 1439.
5. *A. 1349.* Relatoriae capituli Zagrabiensis ad Nicolaum totius Slavoniae et Croatiae banum, super tributis in diversis regni Slavoniae locis exigi solitis, eorundemque legalitate vel illegatitate.
6. *A. 1359.* Privilegium Ludovici I. regis, quo incolae regni Slavoniae ab omni alia praeter unius regni huius bani iurisdictione eximuntur; per eundem regem a. 1377. transumptum.
7. Idem privilegium regis Ludovici appensione duplicis sigilli a. 1364. munitum, per capitulum Zagrabiense a. 1391. transumptum.
8. *A. 1395.* Confirmationales Sigismundi regis praemissi Ludovici I. regis privilegii, sibi in specie exhibiti, transumptae per eundem regem a. 1402.
9. *A. 1398.* Nicolaus de Gara, regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae banus, privilegium regni de libera prothonotarii electione confirmat.
10. Transumptum capituli Zagrabiensis de a. 1713. supradicti privilegii Nicolai de Gara, nec non privilegiorum Matkonis de Thallocz bani de a. 1439. et Mathiae I. regis de a. 1465. de libera prothonotarii electione.
11. *A. 1406.* Privilegium Sigismundi regis de decimis a regnicolis regni Slavoniae, episcopo Zagrabiensi secundum antiquam consuetudinem praestandis, anno 1406 exaratum et a Blasio Magyar, regnorum Bosniae, Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae bano a. 1470. transumptum.
12. *Circa a. 1416.* Constitutiones nobilium regni Slavoniae, in generali eorum congregatione latae, a Hermano comite Ciliae et Zagoriae, regni Slavoniae bano confirmantur.
13. *A. 1418.* Transumptum Davidis Laczk de Zantho, regni Slavoniae bani a. 1418. factum, continens: *a)* Statutum Sigismundi regis, a 1414. nobilibus comitatuum Crisiensis et Zagrabiensis exaratum, quo vi generalis decreti toti regno dati constituitur, ut solummodo tempore generalium congregationum in ius vocari possint. *b)* Alterum eiusdem regis de a. 1417. statutum, quo, quantas capitula in obeundis publicis muniis taxas exigere possint, constituitur. *c)* Bullam a pontifice Benedicto XII. anno 1334. exa-

Iste liber vocat **Prima pars Nicolai**
 de **lira super totum corpus Bible**
 cum **textu et additiombus** in **tres partes**
 diuisus **Est emptus in Cracouia** p
 me **Swanthoslaum apud Petrusalo**
 mo **consule prefate ciuitatis mora**
 tem **silencium ubiqz locorum ac oipe**
 tenentem **pro duodecim florens vngari**
 ritibus **uel circa festum quarta in**
 vigilia **purificacionis virginis emre**
 marie **Sub anno dñice incarnati**
 onis **Millesimoquadringentesimo octu**
 agesimo sexto **Hic liber mea p' tñs**
 migracionem **su paulisper ante puce**
 pp' **dm dec' sub religione Carthusi**
 ensium **in spys sicuti in terra sac' dñis**
 a **Craco per se miliaua vel alibi ubi**
 fuerit **degenat librorum pro laude**
 dei **ac sue matris et legem valitate**

*copio rābo de valentibus usqz ad finē vrbis soc.
 ano dñi 1881 cu alio sibi dāt vrbis sibi sponte
 hęc manu p'ā testis supra scripti Swanthoslaui fca. in octa.
 vcr p'ctōr apōtōr p'ctū r'puali*

Virginis intemere solij collegio fratrum
Verbigena tristi Monses laurencia? olim
Comiti conjors hūc libris contulit. et hac
De luce sublatum precab? committit orantis
pro quo vote pia lector dit

Verbigena asszony könyvbejegyzése.

ratam et a Sigismundo rege a. 1417. transumptam, qua abusus circa suicidarum sepulturam tolluntur.

14. *A. 1432.* Mandatum Sigismundi regis ad Hermanum Ciliae comitem et Slavoniae banum de mardurinis in regno Slavoniae secundum antiquam consuetudinem eiusdem regni dicandis et exigendis.

15. *A. 1439.* Matko de Tallocz regnorum Dalmatiae, Croatiae et totius Slavoniae banus, ius statuum et ordinum regni Slavoniae prothotarium eligendi confirmat.

16. *A. 1434.* Mandatum Sigismundi regis ad universitatem nobilium comitatus Crisiensis de tributis exigendis militibusque contra haereticos Hussitas et Turcos cogendis.

17. *A. 1435.* Sigismundi regis articuli decretales.

18. *A. 1439.* Alberti regis articuli decretales.

19. *A. 1439.* Determinatio Matkonis de Tallocz, Dalmatiae, Croatiae et totius Slavoniae bani, Petri de Tallocz, Dalmatiae et Croatiae bani, Petri de Zenthlelek et Hermani de Gereben, regni Slavoniae vicebanorum et aliorum regni Slavoniae procerum Crisii, facta de iuribus violentibus et aliis scelestis hominibus per vicebanos, comites et iudices nobilium extirpandis, viginti sigillis munita.

20. Idem decretum per capitulum Chasmense transumptum a. 1439.

21. *A. 1448.* Litterae statuum regni Hungariae ad universitatem regni Slavoniae, ut castra et castella, quae propriis eorum proventibus sustentari non possent, demoliantur.

22. *A. 1457.* Decretum Ladislai regis de proventibus marturinalibus in regno Slavoniae eodem modo dicandis et exigendis, quo proventus lucri camerae in regno Hungariae dicantur et exigentur.

23. Idem decretum per Mathiam regem a. 1458. confirmatum.

24. *A. 1465.* Transumptum earundem litterarum confirmationalum per Mathiam regem factum.

25. *A. 1462.* Fideiussio praelatorum et baronum regni Hungariae, quo fideiubent regno Hungariae, quod Mathias rex nullam contributionem a nobilibus regni exiget et petet, sed nec eundem exigere et petere permittet.

26. *A. 1462.* Diploma Mathiae regis, quo mediante de contributione non exigenda nec petenda in verbo regio et fide Christiana regnum Slavoniae assecurat.

27. *A. 1465.* Privilegium Mathiae regis universitati nobilium regni Slavoniae concessum, ut prothotarium communibus votis eligant.

28. *A. 1467.* Mandatum Mathiae regis ad banum, vicebanos totamque universitatem comitatum Crisiensis, Zagradiensis et Varasdiensis, ut nobiles ad solvendas ex parte subditorum suorum decimas compellantur.

29. *A. 1467.* Rescriptum Mathiae regis ad universitatem nobilium regni Slavoniae, per quod exortis inter ipsos circa prothotarium differentiis iisdem pro notario nominat Ioannem de Korotna, eidemque sigillum ipso- rum tradi iubet.

30. A. 1467. Collationales Ioannis Thuz, Dalmatiae, Croatiae, Bosniae et Slavoniae bani, super collato officio vicebanatus Ladislao de Gereben.

31. A. 1467. Mandatum Mathiae regis, quo cassat omnes sententias et iudicia in celebratione octavarum festi s. Iacobi a vicebanis latas, ratione ex ea, quod vicebani sigillum a notario eorundem contra libertatem regni accepissent alterique tradidissent.

32. A. 1468. Mandatum Mathiae regis ad comitatum Crisiensem, ut ad dietam Poseniensem duos nuntios exmittant.

33. A. 1468. Mathias rex omnibus regni sui Slavoniae possessionatis hominibus praecipit, ut decimas episcopo Zagrabiensi debitas praestent.

34. A. 1468. Diploma Mathiae regis, quo mediante totum regnum Slavoniae a palatinali iudicio ad quinquennium eximit.

35. A. 1468. Rescriptum Mathiae regis ad exactores et dicatores tributorum regionum, ut cum eiusmodi tributi exactio constituta sit ad 15. festi sancti Gregorii, ne illud infra dictum tempus exigent.

36. A. 1470. Mandatum Mathiae regis ad comitatum Crisiensem, ut contra dicatores regios superioris anni inquirant.

37. A. 1472. Mandatum Mathiae regis ad comitatum Crisiensem, ne Osvaldo episcopo Zagrabiensi, velut regi refractario, decimas persolvant.

38. A. 1473. Evocatoriae Mathiae regis ad dietam Budensem.

39. A. 1473. Rescriptum, quo Mathias rex regno Slavoniae intimat, per se honorem banatus Slavoniae Ioanni Ernuszt collatum esse.

40. A. 1474. Concordia inter Osvaldum episcopum Zagrabiensem et nobiles regni Slavoniae de praestandis decimis a rege Mathia confirmatur.

41. A. 1474. Articuli dietales Budae conditi, 12 sigillis muniti.

42. A. 1475. Transactio inter complures regni Slavoniae nobiles et Osvaldum episcopum circa praestandam decimam.

43. A. 1476. Relatoriae capituli Chasmensis ad Petrum Bocskai regni Slavoniae banum.

44. A. 1477. Mathias rex universos regni Slavoniae nobiles, de defendendo regno acturos, ad generalem a bano indicendam congregationem venire iubet.

45. A. 1477. Mathias rex nobilibus regni Slavoniae ius eligendi regni capitaneum confert.

46. A. 1478. Mathias rex mandat, ut pecunia prorogato iudicio palatinali imposita desumatur.

47. A. 1480. Nobiles regni Slavoniae in generali sua congregatione cum episcopo Zagrabiensi Osvaldo de decimis conveniunt.

48. A. 1480. Mandatum Mathiae regis ad camerarios salium, ut homines nobilium regni novitatibus non divexentur.

49. A. 1481. *Zagrabiae*. Mandatum Mathiae regis ad comitatum Crisiensem, quo regnicolis, qui propter actus potentiarios convicti fuerant, gratiam dat.

50. A. 1481. Banus Ladislaus de Egervara una cum nobilibus regni Slavoniae, quanta telonia et vectigalia in regno solvenda sint, determinat.

51. *A. 1481. Zagrabiae.* Grationales Mathiae regis proscriptis in postremo generali iudicio.
52. *A. 1481.* Privilegium Mathiae regis super libera venditione salis per regnicolas.
53. *A. 1483.* Rescriptum Mathiae regis ad banum Mathaeum Gereb, ut regnicolae iam inducto extraneo sale libere utantur.
54. *A. 1484.* Mathias rex priora sua decreta de decimis episcopatus Zagrabienensis confirmat.
55. *A. 1486.* Rescriptum Mathiae regis ad nobiles regni Slavoniae, quo mediante praecipitur, ut regnicolae cum episcopo Osvaldo nullas novas intuitu decimae conventiones praetendant, per banum Mathaeum Gereb transumptum.
56. *A. 1487.* Mandatum Mathiae regis, ut decimae episcopo Zagrabienensi exsolvantur.
57. *A. 1487.* Prorogatorium causae inter episcopum Zagrabiensem et universitatem nobilium comitatus Zagrabienensis et Varasdinensis ratione decimarum vertentis.
58. *A. 1487.* Revisio causae inter Osvaldum episcopum et nobiles comitatum Zagrabienensis et Crisiensis intuitu decimarum controversae.
59. *A. 1488.* Transactio inter universitatem nobilium regni Slavoniae et episcopum Zagrabiensem ratione decimarum.
60. *A. 1488.* Mandatum Mathiae regis, quo iubet, ut in singulo comitatu inquiratur de excessibus decimatorum.
61. *A. 1489.* Mandatum Mathiae regis, ne prorogatoriis regis in derogamen legum publicarum emanatis in iudiciis locus detur.
62. *A. 1489.* Mandatum Mathiae regis, quo omnes sententiae per prothonotarium regni contra episcopum Zagrabiensem latae suspenduntur.
63. *A. 1490.* Diploma inaugurale Wladislai regis, regno Slavoniae separatim datum.
64. *A. 1491.* Mandatum Wladislai, ut regnum decimas mardurinales persolvat.
65. *A. 1491.* Rescriptum Wladislai ad regnum Slavoniae, quo statibus de hostilitatibus et vexationibus perpessis condolet, una hortatur ne cadant animis, ast in constanti fidelitate erga ipsum permaneant.
66. *A. 1494.* Mandatum Wladislai ad capitaneos gentium sive exercituum, ne milites condescensiones faciant in bonis nobilium, verum in oppidis et civitatibus, ibidemque non rapto sed pecuniis, se sustentent et vivant.
67. *A. 1494.* Wladislaus rex Ladislao de Kanisa bano mandat, ne regni Slavoniae nobiles ad militandum extra limites regni adstringat.
68. *A. 1495.* Wladislaus rex Ioanni Corvino bano mandat, ut omnes vaivodas, qui non nisi furta et perversitates patrabant, sub poena notae infidelitatis deponere cogat.
69. *A. 1495.* Diploma Ioannis Corvini bani, quo Ioannem Gyulay vicebanum nominat.

70. *A. 1496.* Diploma Wladislai, quo mediante regno Slavoniae nova arma et sigillum confert.

71. *A. 1496.* Mandatum Wladislai regis ad tricesimatorem regni Slavoniae, ne ab iis, quae per nobiles ad proprium usum emuntur, tricesimam exigat.

72. *A. 1496.* Mandatum Wladislai ad Ioannem Corvinum, ne nobiles regni Slavoniae per castellanos suos vexari permittat.

73. *A. 1496.* Mandatum Wladislai regis ad Ioannem Corvinum banum ut vicebanatum non nisi indigenis conferat.

74. *A. 1496.* Wladislaus rex regno Slavoniae ius appellationis ad tabulam banalem confirmat.

75. *A. 1497.* Mandatum Stephani Zapolya, regni Hungariae palatini, ad capitaneos et belliductores directum, quo condescensiones militum in bonis nobilium prohibet.

76. *A. 1498.* Wladislaus rex antiquam consuetudinem regni Slavoniae, ut prothonotarius regni tempore depositionis ab officio cuiuslibet bani eiusdem sigillum in medium statuum et ordinum afferre teneatur, confirmat.

77. *A. 1498.* Wladislaus rex tricesimatoribus regni Slavoniae mandat, ut in eodem regno antiquas libertates et consuetudines quoad taxationem manteneant.

78. *A. 1498.* Mandatum Wladislai ad nobiles regni Slavoniae, vetans mercatores insolitis teloneis et tributis divexari.

79. *A. 1498.* Resolutio Wladislai regis pro regno Slavoniae, ut in eodem regno tria solummodo loca credibilia habeantur, contra constitutionem dietae Hungaricae.

80. *A. 1498.* Mandatum Wladislai regis, ne quis ex regnicolis sine expressa et libera admissione dominorum regnicolarum tributa vel telonia exigat.

81. *A. 1499.* Wladislaus rex regno Slavoniae ius appellationis ad forum banale confirmat.

82. *A. 1499.* Mandatum Wladislai regis ad universitatem regni Slavoniae, ut pecunias fumales omnes omnino sub amissione praerogativae nobilitaris praestent.

83. *A. 1499.* Mandatum Wladislai regis, ut pecunias mardurinales et oblatum subsidium medio prothonotarii in uno termino dependent.

84. *A. 1499.* Mandatum Wladislai regis ad capitulum Zagradiense, ne causas spirituales regnicolarum per locumtenentem Chasmensem iudicari probeant.

85. *A. 1499.* Mandatum Wladislai regis ad universitatem regni Hungariae, ut Gregorio de Bella contra matrem eiusdem satisfactio impendatur.

86. *A. 1499.* Intimatum Wladislai regis ad regnum Slavoniae, quod Ioannem Corvinum denuo ipsis in banum praeficiat.

87. *A. 1499.* Mandatum regis Wladislai ad nobiles regni Slavoniae de dicatione per quosvis admittenda.

88. *A. 1499.* Mandatum regis Wladislai ad vicarium Zagradiensem

et locumtenentem Chasmensem, ut procuratoriis, coram iudicibus regni emanatis, in sede spiritali locum dent.

89. *A. 1499.* Rex Wladislaus discordias nobilium, cum praelatis et baronibus regni Slavoniae quoad modum exercitacionis habitas, componit et novos articulos super eo edit.

90. *A. 1499.* Mandatum regis Wladislai ad universitatem regni Slavoniae, ut modum aliquem inveniant abolendae consuetudinis abducendorum alienorum colonorum.

91. *A. 1499.* Mandatum regis Wladislai ad Ioannem Corvinum banum, ut fures, latrones et incendiarios in regno Slavoniae extirpet.

92. *A. 1499.* Frustum rescripti Wladislai regis ad regnum Slavoniae, ut in exactione subsidii antiquus modus et consuetudo regni illius observetur.

93. *A. 1499.* Mandatum regis Wladislai de modo appellationis ad curiam regiam.

94. *A. 1499.* Mandatum regis Wladislai, quo mediante vicarius ecclesiae Zagrabiensis et locumtenens Chasmensis inhihentur alias causas diiudicare, quam causas fori spiritalis.

95. *A. 1499.* Rex Wladislaus intimat, quod dietam ad festum Epiphaniae anticipet.

96. *A. 1499.* Mandatum regis Wladislai de decimis episcopo Zagrabiensi solvendis.

97. *A. 1499.* Mandatum regis Wladislai ad nobiles regni Slavoniae, ut celebrandis pro festo Epiphaniae octavis intersint.

98. *A. 1499.* Praescriptum regis Wladislai ad prothonotarium regni, ut gravamina subditorum castris Szitynia diligenter inquireat.

99. *A. 1499.* Rex Wladislaus prothonotario intimat, Georgio Zenthey confiscata eiusdem bona remittenda esse.

100. *A. 1500.* Mandatum Wladislai regis, quo impositum 50 denariorum subsidium ad denarios 40 pro hac vice reducit.

101. *A. 1500.* Mandatum Wladislai regis ad Ioannem Corvinum banum, ne litteris regiis prorogatoriis contra tenorem decreti originalis emanatis in iudiciis locus detur.

102. *A. 1500.* Mandatum regis Wladislai, quo iubet, ut omnes secundum decretum et constitutionem regni contributionem exercitualem conferant.

103. *A. 1500.* Mandatum regis Wladislai ad capitulum Zagrabiense, ut praediales eorum iuxta limitationem nobilium unius sessionis exercituare debeant.

104. *A. 1500.* Idem mandatum ad capitulum Quinqueecclesiense directum.

105. *A. 1500.* Mandatum regis Wladislai ad nobiles regni Slavoniae, ut Lucae episcopo Zagrabiensi iustae et integrae decimae per iudicia eorundem nobilium persolventur.

106. *A. 1500.* Rescriptum Wladislai ad regnum Slavoniae, quo annuatim ut octavae dominica Reminiscere celebrari possint.

107. *A. 1500.* Mandatum Wladislai, ut evocatio ad dominicas Invocavit et Reminiscere usque futura iudicia octavalia in vigore suo maneant.

108. *A. 1500.* Reversales episcopi Zagrabiensis, quod exactionem decimae pro hoc anno factam in consequentiam trahere non velit.

109. *A. 1501.* Mandatum regis Wladislai ad regnum Slavoniae, quo committit, hortatur et rogat, ut in toto 70 denarios de bonis suis dare et contribuere velint.

110. *A. 1501.* Mandatum regis Wladislai, quo octavas in regno Slavoniae celebrare iubet.

111. *A. 1501.* Mandatum regis Wladislai contra violentam abductionem iobagionum.

112. *A. 1501.* Wladislaus rex a regno Slavoniae ad defendendum castrum Jajca auxilia petit.

113. *A. 1503.* Mandatum Wladislai regis, ne alienigenae et forenses, verum possessionati homines in vicecomites eligantur.

114. *A. 1504.* Credentiales regis Wladislai pro Nicolao Zekel ad regnum Slavoniae nomine regio ablegato.

115. *A. 1504.* Wladislaus rex bano Slavoniae committit, ut secundum legem et consuetudinem regni Slavoniae processus iuridicos debitae executioni demandari in futurum non praetermittat.

116. *A. 1505.* Iudex curiae decretum statuum et ordinum regni Hungariae, de extraneo rege post mortem Wladislai regis non eligendo, ad preces oratorum regni Slavoniae huic regno seorsim edit.

117. *A. 1506.* Rescriptum Wladislai regis ad regnum Slavoniae de gravaminibus statuum et ordinum contra hominem regis Andream Kenderessi.

118. *A. 1508.* Diploma Wladislai, quo, ut Ludovicus filius suus coronetur, se et filium regnicolas in libertatibus servaturum, atque filium tutelae forensis principis non daturum promittit.

119. *A. 1513.* Wladislaus rex banum regni Slavoniae sententias executioni mandare iubet.

120. *A. 1513.* Mandatum regis Wladislai ad banum, ut laesis contra Paulum Busanich iustitiam administret.

121. *A. 1513.* Protectionale Wladislai regis ad banum, ut inferioris conditionis regnicolis contra potentiores iudicium impendat.

122. *A. 1515.* Mandatum regis ad nobiles regni Slavoniae, ut a bano requisiti periclitanti regno Croatiae trans Savum sine mora auxilium ferant.

123. *A. 1515.* Credentiales Wladislai regis pro Petro Beriszlo bano ad congregationem regni nomine regio deputato.

124. *A. 1516.* Mandatum regis Ludovici ad nobiles regni Slavoniae, ut octavis per banum publicandis intersint.

125. *A. 1516.* Ludovici regis publicatoriae octavarum pro festo Epiphaniae ad prothonotarium directae.

126. *A. 1516.* Mandatum Ludovici regis ad Petrum Beriszlo banum, ut impositum 25 denariorum subsidium etiam per nobiles unius sessionis exsolvatur.

127. *A. 1514.* Mandatum Wladislai regis contra regnicolas, qui neglectis iudicibus ordinariis rescripta pontificia quaerunt, sicque regnicolas in causam coram aliis iudicibus attrahunt.

128. *A. 1517.* Rescriptum Ludovici regis ad sedis octavalis assessores, ut octavas iam inchoatas, non obstantibus Budae celebrandis iudiciis octavalibus, usque ad finem continuent.

129. *A. 1517.* Idem mandatum ad nobiles regni Slavoniae directum.

A többi e lądában őrzött okmány a mohácsi vész utáni időből való, a legifjabb 1750-ből.

Külön fasciculusban, 131. folyó szám alatt, Kaczierer tábornoknak több horvát főúrral 1529—1530. Ferdinánd érdekében folytatott levelezése őriztetik, mely nagy történelmi érdekekkel bír.

III. A régibb horvát-szlavón tartománygyűlések (Generales congregationes regni) eredeti jegyzőkönyvei és más iratai az 1557—1848. évekből, és az újabb horvát országgyűlés irattára 1861—1871. évekből, végre a magyar-horvát közös és a horvát autonóm törvények eredeti példányai maig. Az 1870: VII. t.-czikk értelmében a horvát országgyűlés összes irományait az országos levéltárban kellene letenni, de ezen törvény tényleg nem tartatik meg, mert 1871 óta nem került országgyűlési iromány az országos levéltárba.

IV. A bánok levelei, melyek az ország belügyeire vonatkoznak, az 1615—1849. évekből.

V. A báni helytartók levelei az 1808—1814. és 1823—1843. évekből.

VI. A banderiumok és a nemesi insurrectióra vonatkozó iratok az 1809—1814. évekből.

VII. Az ország határaitra és a határbizottságokra vonatkozó, többnyire múlt századbeli irományok.

VIII. Az országos biztosok irományai az 1618—1774. évekből.

IX. Az ítélőmesterek (prothonotarii regni) iratai az 1630—1847. évekből. Több száz csomag, különösen a horvát családok történetére nézve nagyfontosságú gyűjtemény.

X. A báni tábla több csomagra menő irományai az 1727—1848. évekből.

XI. A báni tábla perei 1651—1848. évekből. Nehány száz csomag. Kultúrtörténetileg nagyon érdekes anyag; vannak köztük boszorkányperek is.

XII. Az úgynevezett «illyriai» francia és német kormányok rattára az 1809—1822. évekből.

XIII. A volt horvát-szlavón helytartótanács (Consilium locum-tenentiale regium) iratai 1767-től 1779-ig. Itt különösen érdekesek a jezsuitarend fölözlására vonatkozó akták.

XIV. A volt magyar kir. helytartótanács iratai az 1830—1848. évekből, a mennyiben Horvátország kormányzására vonatkoznak.

XV. A magyar udvari kancellária Horvátországra vonatkozó iratai 1615—1791. évekből.

XVI. A tengermellékre, Buccarira, Csabarra és a kamarai birtokokra vonatkozó akták 1703 óta, 20 fasciculus.

XVII. A XIV. Kelemen pápa által fölözlátott zágrábi, fumei, varasdi és pozsegai jezsuita-kolostorok iratai a XIII.—XVIII. századokból.

XVIII. Vegyes tartalmú, azaz Magyar- és Horvátországra egyaránt vonatkozó okmányok hiteles másolatai, melyek eredetijei Budapesten a magyar országos levéltárban őriztetnek.

XIX. A királyi könyvek (liber regius) hiteles másolata.

XX. Az egykori katonai határőrvidék közigazgatására vonatkozó német akták és jegyzőkönyvek a XVI. és XVII. századból.

XXI. Horvátország közigazgatására vonatkozó nádori irományok a jelen század kezdetéről.

A XIII—XXI. számok alatt felsorolt okleveleket és egyéb iratokat az 1849—1852. években Windischgrätz tábornok és Jellacsics bán rendeletére külön horvát országos bizottság átvette Budapesten a magyar kamarai, nádori, helytartótanácsi, kuriai és tárnokmesteri levéltárakból. Az említett bizottság akkor még a következő okleveleket és aktákat vette át, melyek 1885-ig őriztettek a horvát levéltárban:

A) A II. József császár által eltörölt szerzetesrendek horvát-szlavonországi kolostorainak okleveleit; néhány ezer darab a XIII.—XVIII. századokból.

B) A kihalt horvát-szlavonországi nemes családok okleveleit, melyek az illető családok magszakadása után a kir. kamara birtokába jutottak; szintén néhány ezer darab a XIII.—XVIII. századokból.

Ezen *A)* és *B)* alatt felsorolt oklevelek és akták a magyar kir. kormány követelésére a horvát bán által 1885. július 15-én

a magyar kir. országos levéltárnak átadattak. Horvátországnak ugyan nincsen törvényes joga ezen oklevelekre, de miután ezek tartalmuknál fogva kizárólag Horvátországra vonatkoznak és ezen országra nézve kiváló történeti érdekekkel bírnak, kívánatos volna, hogy alkotmányos úton a magyar országgyűlés közbenjárása mellett Horvátországnak ismét visszaadassanak.

A horvát országos levéltár állományához tartoznak még a következők:

XXII. A zágrábi káptalan, mint hiteles hely, levéltárának lajstromai. Hat óriási kötet. Maga a hiteles helyi levéltár az ország törvényei szerint kétségkívül szintén az ország tulajdonát képezi és azt is minél előbb be kellene a horvát országos levéltárba kebelezni; annál inkább, mert a káptalan kezében jelenleg hozzáférhetetlen, a mint arról nemrég két magyar történettudós is meggyőződött.

XXIII. Nagyszámú régi térkép és tervrajz külön szekrényben.

XXIV. A volt districtualis törvényszék periratai és jegyzőkönyvei; több száz kötet, melyek 1850-ben lettek a levéltárba bekebelezve.

XXV. Egy kisebb armális-gyűjtemény, néhány ünnepi felirat és hasonlók.

XXVI. Régibb és újabb pecsétnyomók gyűjteménye, köztük az ország 1495-ben készült pecsétje ezüstből, Szlavónia címérével és ezen felirattal: SIGILLVM · NOBILIVM · REGNI · SCLAVONIAE. 1495.

XXVII. Híres horvát emberek arczképeinek gyűjteménye, (régibb és újabb fa- és rézmetszetek stb.), összesen 639 darab.

XXVIII. Több száz nem regisztrált oklevél, többnyire magánemberek ajándékai.

XXIX. Néhai Kukuljević Iván, horvát országos levéltárnok gyűjteménye, melyet az országos kormány Kukuljević halála után 1891-ben a levéltár számára megvett. A gyűjtemény körülbelül 1000 darab oklevélből és 100 kéziratból áll. Utólagosan kitűnt, hogy ezen gyűjtemény nagy része már előbb is az országos levéltár tulajdonát képezte és meg nem magyarázható módon került Kukuljević birtokába.

XXX. Dr. Bojničić Iván gyűjteménye, melyet az országos

levéltár 1893. októberben vett meg. A gyűjtemény áll 470 darab oklevélből (a legrégebb 1276-ból való), és 10 kéziratból.

XXXI. Horváth Levin gyűjteménye, melyet a kormány 1894. januárban vett meg. A gyűjtemény áll 1543 darab okiratból; a legrégebb 1387-ből való. Ezen gyűjtemény különösen a zagorjei családok történetére bír nagy fontossággal.

A XXVIII.—XXXI. alatti gyűjtemények a legújabb időben egy gyűjteménybe lettek összeolvasztva, «*Neoacquisita acta*» név alatt. Ezen korrendben felállított gyűjtemény áll jelenleg körülbelül 3000 darabból, köztük 160 darab a mohácsi vész előtti időkből, a legrégebb 1193-ból való.

A mint a tisztelt olvasó az előadottakból láthatja, a horvát országos levéltár aránylag még igen szegény; pedig nagyon könnyen lehetne azt az ország tulajdonát képező hiteles helyek, továbbá a vármegyék és városok levéltárainak bekebelezése és a többi országos gyűjteményekben (a múzeumban, az egyetemi könyvtárban stb.) őrzött oklevelek, kéziratok, pecsétek stb. kiválasztása és a levéltárba való átadása által gazdagítani és magas fokra emelni. Fájdalom, épen a levéltár érdekében úgyszólván semmi sem történik. Már huszonöt év óta van a levéltár újjászervezése napirenden, számtalan memorandum iratott, bizottságok lettek kiküldve, az országgyűlésben interpellációk a kormányhoz intézve stb., de mindez eddig látható siker nélkül. Oka ennek az, hogy a kormány kebelében a levéltár dolgában oly egyének szerepelnek, mint előadók, a kik a levéltárt régi, hasznavehetetlen papirosok tárának tekintik inkább, mint a nemzet kulturái és politikai történetére nézve nagyfontosságú tudományos intézetnek.